

تقلید میت و مسأله تشخیص أعلم

حیدر حب الله

ترجمه: سعید نورا

سوال^۱: شیخنا، آیا تقلید ابتدائی از میت مثلاً رجوع به فتوای شیخ ابراهیم جناتی جایز است یا تنها به أعلم یا محتمل الاعلمیه باید مراجعه کرد؟ آیا تقلید ابتدایی از میت جایز است؟ و چنانچه فرد میت جزو محتمل الاعلمیتها باشد آیا می توان از او تقلید نمود؟ و اگر معنای تقلید مراجعه جاهل به عالم باشد آیا مرگ فقیه باعث جاهل شدنش می شود؟! یا دلیل دیگری در این رابطه وجود دارد؟ شیخنا مگر نه این است که در موضوع مراجعه به اهل خبره برای انتخاب مرجع تقلید باید به أعلم یا محتمل الاعلمیه از اهل خبره و ثقات باید مراجعه نمود؟ چرا یک نفر از مراجع پیشگام نمی شود و بگوید: «فلانی و فلانی پس از من أعلم هستند و یا فلانی و فلانی در اعلمیت مساوی هستند؟» چرا برای این مهم کمیته‌هایی از اهل فن و مجتهدین امثال شما، همانند مراکز مشاوره و با هدف راهنمایی و توجیه متدینین در این رابطه تشکیل نمی شود تا با رصد رساله‌ها و درس و بحث مراجع در رابطه با خصوصیات هر مرجع اظهار نظر نماید؟

پاسخ: بنا بر نظر مشهور برای تقلید ابتدایی از میت باید به أعلم زنده مراجعه نمود تا به شما اجازه این کار را بدهد و مراجعه به هر مجتهدی کفایت نمی کند. و اگر میت خود جزو محتمل الاعلمیتها بود باز هم بنا بر این نظر نمی توان از او تقلید نمود.

^۱ حیدر حب الله، إضاءات فی الفكر والدین والاجتماع ۱: سوال ۱۷۹.

همچنان که فقها ادله دیگری بر عدم جواز تقلید از میّت دارند و لزوماً چنین ادعایی ندارند که فقیه با مرگ تبدیل به جاهل می شود! حال آنکه حتی با خروج از دنیای مادی و کنار رفتن پرده‌های غیب (بنا بر پذیرش عالم برزخ قبل از قیامت) بر علمش افزوده می‌شود. چندین نفر از علما - که به گمانم آقای خوبی نیز جزو این دسته‌اند - معترفند که سیره عقلا فرقی بین تقلید از میّت و غیرش نمی‌بینند و افراد همیشه میّت را - در صورت عدم مانع - فردی قابل استفاده می‌دانند و اگر چنین نبود سیره عقلائیّه شامل حال او نمی‌شد و میّت تخصصاً از این بحث خارج بود.

و برای تشخیص اعلم مراجعه به فرد دارای خبریّت حتی اگر دارای اجتهاد نباشد کفایت می‌کند و اعلمیت نیز در این زمینه صرف نظر از تعارض شهادت نیازی نیست. اما اینکه یک مرجع خود اقدام به بیان سطح علمی جانشین خود نماید بعضاً در برهه‌هایی و توسط افرادی صورت گرفته و آن مرجع با ارجاع مقلدینش در احتیاطها به فلان فرد که عمدتاً به معنای اعلام اعلمیت آن فرد بوده این کار را انجام می‌داده‌اند. البته حتی اگر مرجعی اعلمیت فلان کس را اعلام نماید باز این نظر با دیگر نظرات تعارض می‌کند و او نیز یک اهل خبره به شمار می‌رود و نظرش فتوا نیست که برای مقلدینش بعد از مرگ الزام آور باشد. اما کارگروه‌های مشاوره اهل خبره اگرچه ایده بسیار زیبایی است اما شبیه ایده‌هایی چون (المرجعية الرشيدة و المرجعية المؤسسة)^۱ هنوز تا رسیدن به جایگاه مطلوب همگانی‌اش راهی طولانی در پیش دارد؛ شرایط کنونی و چنددستگی‌های موجود تأییدی بر درستی پیشنهاد شماست اما متأسفانه در آینده نزدیک تحقق آن ممکن نیست.

۱ توضیح مترجم: اصطلاح «المرجعية الرشيدة» دیدگاهی منسوب به جناب سید محمد باقر صدر و اصطلاح «المرجعية المؤسسة» دیدگاهی منسوب به سید فضل الله است.